

Omasõna, võõrsõna või tsitaatsõna? Terminivalikutest eesti lennunduskeeles¹

Erika Malõh

Tallinna Ülikooli kirjaliku tõlke magister

Lennundus on valdkond, kus täpselt ja üheselt mõistetaval keelekasutusel on tavapärasest suurem kaal. Rahvusvahelises suhtluses kasutatakse lennunduskeelena inglise keelt ning pilootide, lennujuhtide, pardatöötajate ja lennuettevõtete igapäevases suulises ja kirjalikus eestikeelses ametisuhtluses on ingliskeelsete terminite kasutamine paratamatu. See jätab jälje ka eestikeelsele erialakeelele: ühe ja sama mõiste kohta võivad paralleelselt kasutusel olla ingliskeelne termin, selle eestipärasem mugand ja eestikeelne vaste.

Kui ühe mõiste tähistamiseks on kasutusel mitu terminit, sõltub valik sellest, milline neist konkreetsetes olukorras oma eesmärgi kõige paremini täidab.² Täpsuse huvides ei ole seetõttu põhjust alati eelistada ingliskeelset terminit või vastupidi – püüda igale ingliskeelsele terminile leida eestikeelne asendus. Sobiva termini valik sõltub eelkõige mõistest, suhtlusolukorrast ja sellest, kelle vahel suhtlus toimub. Pärast katkestatud maandumist võib lennuk minna *go-around*’ile, kordusringile või teisele ringile; tiiva otsas võib olla *winglet*, vinglet või tiivakiil. Need variandid ei ole üksnes eri viisid öelda sama asja. Iga valik kannab endas erialast harjumust, rahvusvahelise inglise lennunduskeele mõju ja küsimust sellest, kui hästi termin toimib ning oma funktsiooni suhtluses või tekstis täidab.³

Samas ei tähenda mitme terminivõimaluse olemasolu, et neid võiks kasutada läbisegi mis tahes tekstis. Igapäevases erialasuhtluses võib terminikasutus olla paindlikum, kuid ametlikus ja õiguslikus tekstis on oluline terminoloogiline järjepidevus: sama mõistet tuleks kogu tekstis tähistada ühe ja sama terminiga, vältides nii põhjendamatut terminoloogilist varieeruvust ning eelistades eestikeelset vastet ingliskeelsele terminile juhul, kui sobiv eesikeelne vaste on olemas.

Rahvusvaheline töökeel ja eesti erialakeel

Inglise keel on lennunduse rahvusvaheline suhtluskeel ning selle mõju eestikeelsetele terminitele on loomulik. Inglisekeelsed terminid saadavad piloote ja pardatöötajaid kogu erialases tegevuses

¹ Artikkel põhineb 2026. aastal Tallinna Ülikoolis kaitstud magistritööl **E. Malõh. „Omasõna, võõrsõna ja tsitaatsõna kasutus lennundusterminoloogias tõlkimisel“**. Magistritöö. Tallinna Ülikool, humanitaarteaduste instituut, 2026. Uuringus vaadeldi, milliseid termineid kasutavad piloodid ja pardatöötajad, kui palju esineb paralleelseid variante ning kuidas suhestuvad omavahel ingliskeelne termin, mugandatud võõrsõna ja eestikeelne vaste.

² Toimetuse kommentaar: hea õigusloome ja normitehnika eeskirja ([RT I, 22.05.2025, 8](#)) § 15 kohaselt tuleb õigusaktides kasutada sama nähtuse kohta läbivalt sama terminit ning § 17 järgi peab termin olema eestikeelne.

³ Sealsamas (viide 1).

alates väljaõppest ja dokumentatsioonist kuni igapäevaste tööprotseduurideni. Seetõttu on osa ingliskeelseid termineid ka eestikeelses erialases suhtluses väga tugevasti kinnistunud.⁴

See ei tähenda siiski, et eesti lennunduskeel koosneks peamiselt ingliskeelsetest sõnadest. Tegelik kasutus on mitmekesisem. Kõrvuti esinevad muutmata ingliskeelsed terminid, eesti keelega kohanenud võõrsõnad ja omakeelsed vasted. Uuringu tulemused näitavad, et nendel sõnarühmadel ei ole lihtsat paremusjärjestust.

Lennunduskeel inglise keele mõjuväljas

Eesti keele sõnavara jaotatakse päritolu alusel omasõnadeks, võõrsõnadeks ja tsitaatsõnadeks. Võõrsõna on keeles osaliselt mугanenud laensõna, milles säilib võõrapäraseid struktuurijooni; tsitaatsõna on aga võõrkeelest muutmata kujul üle võetud sõna. Lennundusterminoloogias on kõik need võimalused hästi nähtavad. Eestikeelsed moodustised on näiteks lennukipark, tellimuslend ja linnuga kokkupõrge. Mugandatud võõrsõnade hulka kuuluvad kokpit, briifing ja tšarter. Muutmata kujul inglise keelest üle võetud terminid on näiteks *turn-around*, *go-around* ja *wet lease*, mis toimivad eestikeelses tekstis tsitaatsõnadena.⁵

Eesti kirjakeeles eristatakse tsitaatsõna kaldkirjaga ning selle käänamisel eraldatakse käändelõpp ülekomaga. Uuringus ilmnis siiski korduvalt, et sage suuline kasutus hakkab mõjutama ka kirjalpilti: näiteks *slot*'i kõrval kasutati kuju 'sloti', *hard landing*'u kõrval 'hard landingu' ning *marshaller*'i kirja pandud variantidena kasutati *marshaller*, *marshaler*, *marshall*, *marssal*, maršal, *marssaljeer*, maapealne teenindaja, perroonikorraldaja, õhusõidukiteeninduse spetsialist, *ground handling* jm. Kõige enam kasutati inglise keelest laenatud terminit *marshaller*, mille ortograafiline kuju oli varieeruv. Selle põhjal võib oletada, et kuigi termin on erialaselt tuttav, ei ole selle kirjakuju eestikeelses tekstis veel stabiliseerunud.⁶

Terminivalikut ei saa hinnata üksnes sõna päritolu järgi. Omakeelne termin on sageli semantiliselt läbipaistvam ja seetõttu arusaadavam laiemale lugejaskonnale, rahvusvaheline võõrtermin aga võib spetsialistide omavahelises suhtluses olla lühem ja täpsem.⁷

Inglise keele mõju on siin erandlikult tugev, sest inglise keel toimib lennunduses rahvusvahelise suhtluskeelena. Eesti oskuskeelt on varem mõjutanud rohkem saksa ja vene keel, tänapäeval on peamine mõjutaja inglise keel. Lennunduses on see mõju institutsionaalselt võimendatud:

⁴ E. Malõh (viide 1).

⁵ M. Erelt, T. Erelt, K. Ross. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2020, lk 64, 534.

⁶ T. Paet. Võõrainese kinnistumine eesti keeles: keelekorralduslik ja leksikograafiline vaade. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2023, lk 14; T. Leemets. [Tsitaatsõnad](#). – Õiguskeel 2017, nr 2, lk 2.

⁷ T. Erelt. Terminiõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007, lk 141–146.

rahvusvahelises raadiosides ja standardiseeritud fraseoloogias kasutatakse inglise keelt kindla eesmärgina, et tagada kiire, selge ja võimalikult üheselt mõistetav suhtlus.^{8,9}

Mida praktikud tegelikult kasutavad?

Uuringus osales 32 lennundusvaldkonna praktikut: 16 pilooti ja 16 pardatöötajat. Analüüsi valiti 20 ingliskeelset terminit, nende hulgas näiteks *cabin crew*, *marshaller*, *bird strike*, *briefing*, *cockpit*, *fleet*, *go-around*, *slot*, *turn-around*, *hard landing*, *taxiing*, *wet lease*, *winglet*. Terminieelistusi uuriti kahe kirjaliku ülesandetüübi abil: esmalt tuli vastajal definitsiooni põhjal pakkuda oma termin, seejärel valida etteantud vastuste seast lausekonteksti sobivaim variant.¹⁰

Tulemused ei näidanud ühtset eelistust inglise või eesti keele kasuks. Mõne mõiste puhul oli ingliskeelne termin selgelt ülekaalus, teise puhul eelistasid vastajad mugandatud kuju ja kolmanda puhul oli eestikeelne termin juba kindlalt juurdunud.

Kui ingliskeelne termin on kõige loomulikum

Kõige püsivamalt jäid vastajate eelistusse need ingliskeelsed terminid, mille iseloomulikeks joonteks võiks pidada nende sagedast kasutus rahvusvahelises töökeskkonnas ning kompaktsset vormi, mis hõlbustab termini tähenduse kiiret äratundmist. *Turn-around*'i eelistas valikvastustega katses 24 vastajat, eestikeelse variandi 'pöördeaeg' valis 6 vastajat. *Wet lease*'i puhul eelistas ingliskeelset terminit samuti 24 vastajat, samal ajal kui kirjeldavat vastet 'rendileping koos meeskonnaga' valis 4 vastajat. Selline terminite eelistus on mõistetav. Spetsialistide jaoks on need tuttavad, lühikesed ja seotud konkreetsete tööprotsessidega. Eestikeelse vaste loomisel tuleb seetõttu arvestada, et uus termin ei tule tühjale kohale, vaid konkureerib juba harjumuspärase erialasõnaga.

Mugand võib olla loomulik kompromiss

Teistsugune pilt ilmnes terminite *cockpit* ja *briefing* puhul. *Cockpit*'i asemel eelistas 17 vastajat kuju 'kokpit' ning *briefing*'u puhul valis 26 vastajat 'briifing'. Mõlemal sõnal on inglise päritolu, kuid need on eesti keeles häälikuliselt ja kirja-pildilt kohanenud.

Sellised näited tuletavad meelde, et võõrtermini kasutamine ei ole tingimata vastand eesti oskussõnale. Laensõna võib eesti keeles koduneda ja hakata toimima eesti keele tavapärase reeglite järgi. Oluline on, kas termin on kasutajatele arusaadav, täpne ja loomulik.¹¹

⁸ C. Breul. Language in aviation: The relevance of linguistics and relevance theory. – LSP Journal 2013, 4(1), lk 75; F. Robertson. Airspeak. Radiotelephony communication for pilots. New York: Prentice Hall International, 1987, lk 8.

⁹ T. Erelt, A. Tavast. Eesti oskuskeelekorralduse seisund. Tallinn: Eesti Terminoloogia Ühing, 2003, lk 13–15.

¹⁰ J. Klavan, A. Veismann, A. Jürine. [Katselised meetodid tähenduse uurimisel](#). – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri 2013, nr 4(1), lk 20, 22–23.

¹¹ T. Paet. (viide 6); E. Malõh (viide 1).

Eestikeelne termin võib olla kõige tugevam

Mõne mõiste puhul oli eestikeelne termin ülekaalukalt eelistatud. Kõige selgem näide on ‘ruleerimine’: valikvastustega katses eelistas seda 29 vastajat 32-st. *Fleet*’i puhul oli ‘lennukipark’ vähemalt sama populaarne kui ingliskeelne variant. *Bird strike*’i puhul valis 18 vastajat eestikeelse variandi ‘linnuga kokkupõrge’ ja 14 vastajat jäid ingliskeelse termini juurde.

Tulemuste põhjal võib öelda, et eestikeelne termin ei vaja kasutusse jõudmiseks tingimata eraldi põhjendust, kui see on täpne ja loomulik. Samas ei taga omakeelsus iseenesest termini edu. Näiteks varianti ‘linnulöök’ ei valinud ükski vastaja. Termin peab sobima nii mõiste kui ka kasutaja keelevaistuga.

Check-in ja check-out: sama termin ei sobi kõikjale

Termini sobivus sõltub suuresti kasutuskontekstist. Head näited on *check-in* ja *check-out*, mis on rahvusvahelises reisi- ja lennunduskeskkonnas laialt levinud ning lennujaamades igati otstarbekad: tähistus peab olema kiiresti äratuntav eri emakeelega reisijatele ja töötajatele. Eestikeelses tekstis ei ole ingliskeelne termin aga alati parim valik. Olenevalt kontekstist võib *check-in*’i asemel rääkida ‘lennule registreerimisest’ ja *check-out*’i asemel hotellist ‘väljaregistreerimisest’. Seega võib rahvusvaheline termin olla ühes suhtlusolukorras kõige selgem lahendus, teises aga osutuda eestikeelsest vastest vähem läbipaistvaks.

Check-in näitab ka seda, et ingliskeelse termini mugandamine ei ole eesmärk omaette. Võimalik eestipärane kuju ‘tšekk-in’ ei ole keelekasutuses kinnistunud ning selle järele pole tekkinud ka selget vajadust: kõrvuti toimivad rahvusvaheliselt äratuntav *check-in* ja eestikeelne ‘registreerimine’.

Termini kohanemine ei pruugi kulgeda sirgjooneliselt tsitaatsõnast mugandatud võõrsõnaks ja sealt edasi omasõnaks. Milline variant kasutusse jääb, sõltub muu hulgas keeleharjumusest, termini rahvusvahelisest tuntuusest, sobiva eestikeelse vaste olemasolust ja sellest, kellele tekst on mõeldud.

Terminieelistus võib muutuda, kui alternatiiv muutub nähtavaks

Kahe katsetüübi võrdlus näitas, et sama vastaja ei kasutanud alati sama terminit siis, kui pidi selle ise pakkuma, ja siis, kui nägi enda ees võimalikke variante. Näiteks termini *go-around* puhul muutis variante nähes oma esialgset valikut 14 vastajat ning neist 8 valisid seejuures eestikeelse variandi (kordusring, teine ring). *Turn-around*’i puhul muutis oma esialgset terminieelistust 12 vastajat, valides etteantud variantide seast termini ‘pöördeaeg’.

Spontaanses terminivalikus meenub sageli esmalt termin, mida inimene oma töökeskkonnas kõige sagedamini kuuleb ja kokku puutub. See ei tähenda tingimata, et teised variandid oleksid talle vastuvõetamatud. Hästi moodustatud eestikeelne vaste võib muutuda loomulikuks siis, kui kasutaja sellega päriselt kokku puutub.

Terminibaas ja kasutus vajavad teineteist

Uuringus võrreldi praktikute vastuseid ka Sõnaveebis ja mujal terminibaasides esitatud terminitega. Mõnel juhul langesid need hästi kokku, mõnel juhul mitte. Näiteks *wet lease* tähistab lennuki kasutamist rendilepingu alusel. Terminibaasides leiduvad selle vasteks ‘märgrendi leping’ ja ‘märgrendileping’, kuid küsitluses jäi domineerima ingliskeelne *wet lease*. Või igapäevases lennutegevuses kasutatav termin *slot*, mis tähistab lennuliiklusteenistuse poolt kindlaks määratud ajavahemikku, mille jooksul on lennumeeskonnal õigus planeerida oma lennuki õhkutõusu või maandumist. Küsitluse vastustes kasutati seda terminit ingliskeelsel kujul, lisades sõnale eestikeelse käändelõpu, näiteks ‘sloti’, ehkki tsitaatsõna normipärane vormistus eeldaks kaldkirja ja ülakoma.

Selline erinevus ei tähenda, et terminibaas ja tegelik keelekasutus vastanduksid. Vastupidi: terminibaas annab kasutajale korrastatud süsteemi, tegelik keelekasutus aga näitab, millised lahendused on erialas juurdunud ja kus on veel kõikumist. Tugev terminoloogiatöö vajab mõlemat vaadet.¹²

Eestikeelne vaste ei pea olema sõnasõnaline tõlge

Hard landing’u kohta antud vastused näitavad hästi, miks terminiloome ei saa piirduda lähtekeele sõnade asendamisega. Vabas katses domineeris ingliskeelne termin *hard landing*, samal ajal eestikeelsete variantidena pakuti nii ‘kõva maandumine’, ‘raske maandumine’, ‘löökmaandumine’ kui ka ‘ülekoormusega maandumine’. Üks vastaja pidas varianti ‘löökmaandumine’ enda jaoks kõige sobilikumaks lahenduseks, kuna see aitab vältida omadussõnade ‘kõva’ ja ‘raske’ tähenduslikku ebaselgust. ‘Raske maandumine’ võib seostuda maandumise keerukate või ebasoodsate tingimustega, samas kui ‘kõva maandumine’ võib jääda tähenduselt üldiseks ega anda piisavalt täpselt edasi maandumisel tekkivat järsku ja tugevat löögilist kokkupuudet maapinnaga.

Erialase termini tõlkimisel on määrav mõiste, mitte lähtekeelse sõna vorm. Lennunduses on selle kohta palju tavapäraseid näiteid: *take-off* on eesti keeles ‘õhkutõus’, *runway* ‘lennurada’ ning *gear down*’i vastena kasutatakse erialases kontekstis teliku väljalaskmist kirjeldavaid väljendeid, mitte sõnasõnalist tõlget. Sama põhimõtte kehtib *hard landing*’u puhul. Täpse vaste leidmiseks tuleb küsida, millist sündmust termin tähistab ja milliseid tähendusvarjundeid eestikeelne variant kaasa toob.¹³

Miks on eestikeelset terminivara vaja?

Vajadus eestikeelsete lennundusterminite järele on kõige ilmsem õppematerjalides, tõlgetes, õigus- ja haldustekstides ning suhtluses inimestega, kelle jaoks ingliskeelne erialatermin ei ole iseenesest läbipaistev. Kuid eestikeelsel terminil võib olla ka laiem praktiline tähendus. Töö käigus jõudsin ühtlasi tähelepanekuni, et ühtne eestikeelne lennunduse terminivara võib olla oluline eriti

¹² E. Malõh (viide 1).

¹³ E. Nida. *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill, 1964, lk 158–160; vt ka E. Malõh (viide 1), lk 25–26.

militaarlennunduses ja kriisiolukordades. Kui spetsialistidel on olemas neile tuttav ja üheselt mõistetav eestikeelne mõistevara, võimaldab see vajaduse korral suhelda kiiresti ja täpselt ka emakeeles.

Teatud tingimustel võib emakeelsel erialasuhtluses olla taktikaline väärtus, kui vastaspool eesti keelt ei valda. Seda aspekti magistritöö empiirilises osas eraldi ei uuritud ja seetõttu tuleb seda käsitleda rakendusliku tähelepaneku, mitte uuringutulemusena. Ometi osutab see laiemale põhimõttele: toimiv eestikeelne oskuskeel annab valdkonnale ühe lisavõimaluse, mitte ei võta rahvusvahelist suhtluskeelt ära.

Lõpetuseks

Lennundusterminivara näitab eriti hästi, et oma- ja võõrkeelse sõna vastandamine annab tegelikult keelekasutusest liiga lihtsa pildi. Mõnikord on kõige toimivam ingliskeelne termin, mõnikord selle mugand ja mõnikord eestikeelne vaste. Terminivalikut mõjutavad suhtlusolukord, suhtluspartnerid ja teksti eesmärk. Kolleegidevahelises suulises suhtluses võib kõige otsterbekam olla ingliskeelne termin, ametlikes eestikeelsetes tekstides on aga põhjendatud eestikeelse termini kasutamine. Kasutaja ei vali sõna üksnes selle päritolu järgi, vaid ka selle tuttavuse, erialases suhtluses juurdumise ja selle järgi, kui täpselt ja selgelt aitab termin soovitud mõtet edasi anda.

Eestikeelse lennundusterminoloogia arendamisel võiks lähtekohaks siiski olla eeldus, et mõistele on vaja eestikeelset vastet. Ingliskeelse termini laialdane kasutus erialases suhtluses ei tähenda iseenesest, et eestikeelne vaste oleks tarbetu. Vastupidi, eestikeelse termini olemasolu võimaldab kohandada terminikasutust teksti liigile ja suhtluskorrale ning toetada terminoloogilist järjepidevust ja teksti selgust seal, kus see on eriti oluline, näiteks õigusaktides. Head terminid ei tee heaks see, et ta on oma või võõras. Hea termin on täpne, arusaadav, loomulik ja kasutatav.

Rahvusvahelises lennunduses jääb inglise keel vältimatult oluliseks. Selle kõrval on aga põhjust hoolitseda selle eest, et ka eesti keeles oleks võimalik lennundusest rääkida professionaalselt ja nüansitäpselt. Eesti oskuskeel ei pea inglise keelega võistlema. Ta peab olema olemas ja toimima siis, kui teda on vaja.¹⁴

¹⁴ T. Erelt (viide 7); E. Malõh (viide 1), lk 69–72.